

“...sokféle jel vót égen s földön...”.

A krízis kulturális szerepéről

Az itt következő szövegeket 1993 és 1996 között gyűjtöttem a Székelyföld különböző falvaiban. A gyűjtések anyagából összeállított hiedelem-szöveggyűjtemények az MTA Néprajzi Kutatóintézetének Adattárában találhatóak.

1. “Hát ne mennyünk messzébb, nekem vót, s most is megvan a harmadik fiacskám, most Udvarhelyt van. Hathónapos terhes vótam, amikor megjédtem, s monták, hogy amikor ő hathetes vagy hathónapos vagy hatéves lesz, akkor ő is beteg lesz. S akkor amikor a hat hónapot betötötte, akkor úgy elévette ez a szívbaj, hogy nem bírtunk vele. Bévitük Szeredába, harmadik gyermek vót, jaj, mit tudjunk csinálni, s odabe az orvosok se tudtak semmit csinálni. Azon a napon is háromszor lett rosszul, amikor hoztuk el, pedig egy hónapig bent vót.

(Férje: Mikor én bémentem utánuk, hogy hozzam haza, ide Szeredából, ott vót a gyermekkórház, a sarkon ahogy az állomásról megyünk bé, a felüljáró felétér el az út, s a másik az állomás felé, ott a kenyérüzlettel szembe... Csiszér főorvos vót, még vittem neki ezt-azt, mondom, doktor úr, valamit lehet-e? Aszmondja: semmi egyebet nem tudunk csinálni, aszmondja, hogy ne sírjon, ne ijedjen meg, egyáltalán ne sírjon, ügyeljünk rea. Na, hazavitük, aztán az asszony mondja tovább...)

Na, s akkor anyósom a Bükkbe (Gyimesbükkben) vót férjnél. S aszmondja: Mariska, ünnep előtt vót, jöttek a nagyhetek, s hozd el a román papokhoz, csináljanak valamit, na. Én felöltöttem a gyer-

meket, s magamat es, ott hálunk, s nagyhéten mindennap bévittük reggel, mikor miséztek. Bévittük, s ugye ott nem úgy van, mit a katolikus templomba, hogy székek s mik vannak, hanem a pap szépen elvette a haranglábaknál a gyermeket, én fiatal asszony vótam, hát úgy fétettem, nem attam vóna semmiért. S elvette s elvitte, s úgy ahogy mi be, pólyába vót a gyermek, letette a templom közepibe, s ahányan vótak a misén, ő olvasott rea a könyvből, s ahányan vótak a misén, mindenki ment körbe s imádkoztak, de ugye, én nem értettem, mit imádkoznak.

(A gyermek körül...)

A gyermek körül így körbe, s aztán mindegyik a gyereken így keresztüllépett, keresztülment, s akkor elmenet vissza, visszaléptek.

(És sokan voltak?)

Ó, sokan, sokan, olyan vót, harminc, negyven, még ejsze ötvenen is vótak. Ez így vót minden reggel.

(Férje: Egy hétig ott vótak édesanyámnál odale, s aztán mindennap kellett levinni...)

S akkor még adtam a papnak is pénzt, hogy ne, még csak misézzen úgy látatlanba...

(Férje: Misévalót attál...)

S mikor jöttem el, aszmondta, de soha nem felejttem el, keresztet vetett a gyermek fejire, s úgy monta, fél ig magyarosan: kicsinyhitű pogány vótál s megtértél! A pap ezt mondta ...

(A román pap?)

A román pap.

(Magyarosan?)

Igen, magyarosan. Aszmondja: kicsinyhitű pogány vótál, s megtértél. Hazahoztam, jó órában legyen mondva (lekopogja), soha de soha többet ettől a naptól soha se vót beteg.

(Férje: Nem vette elé többet...)

Soha, ez a betegség nem vette elé...

(Férje: A doktorok nem tuttak, egyáltalán nem tuttak segíteni...)

S a román papok ennyit csináltak, hogy megtérítették a gyermekemet.

(A gonoszt kiűzték?)

Kiűzték, me így monta, keresztet vetett rea, örökké anyósomat vittem, me én féltem na, s akkor örökké monta, hogy na menyünk, na gyere, s így s úgy. S hogy a nagyhéten ezt elvégezték, jó órába legyen mondva, kopogjam le, azóta soha de soha semmi baj nem vót. Hát mostmán nagy, me jövőre lesz harminc éves. Úgy hogy nős ember, gyerekei vannak. Úgy hogy ennyi, ezt tudom mondani."

(Csilip Fülöpné Balázs Mária sz. 1939, Csíkdelne)

2. "Balázs Feri bácsinak a testvére a Lázról nősült, Pistának hívták... A felesége a Lázról jött, az itt van né, Küsmöd mellett, Széppatak vagy milyen patak mellett, nem messze. Aztán az is elrejtőzködött. Aztán mondták na, me mentek oda, sokan mentek aztán. Voltunk a templomba, s mind ahányan voltunk, mind odamentünk az udvarára... S le vót feküve, nem ült, le vót feküve. S én az ajtóba álltam, az udvar felől. S aszmonda, hogy menyjete ki, s nézzétek meg, a száraz akácfa kivirágzott. S néztük, a teteje ki vót virágozva, három virág vót a tetejin! Vót itt is olyan.

Aztán sokat cirmólták, sokat. Igen. Akkó monda, hogy mennyenek, nézzétek meg, hogy máma délután a Jóisten nyila, a villámlás belécsap a templomotokba, a templom mellé, a templom mellé! S belé is, délután két órakor, nagy fa, akkor is olyan nagy vót, belécsapott! Nem kőrísfavót, zádogfa! Az iskola mellett, ahol van az a kökereszt, ma is látszik, hogy le van égve. Belé is csapott, jött egy jó erős idő, s belé is csapott a villám, pedig a templomon villámhárító s minden ott vót, s mégis a nagy fába belécsapott.

(Az egész falu ott állt s hallgatta?)

Hát ott vótunk, s hallgattuk, s aszmonda, meglássátok, ez nem a kollektív alatt vót, a másik évbe már a kollektív alakult meg, meglássátok, hogy nem a csűrötökbe hordjátok a gabonát. Azt is megjósolta. Megjósolta. Aztán tuggya az Isten, az ember el is felejt. Pedig ott az ajtó között vótunk, s minden, s a sok ember tényleg benn, az udvar teli, minden.

Akkor aztán licitálták bé, a néptanácsshoz, hivatták örökké bé.

S ott is megkérdezték, hogy honnét beszél. S ő aszmondta, hogy azok a szózatok jöttek neki is, azt kell mondja. Ő nem válogatta, hogy jaj, kivel beszél s kivel nem, ami neki jött, azt monta.

(Nem volt beteg, nem volt orvosnál?)

Én nem tudom, én azt nem hallottam. De amit mondott, az beteljesült, amit mondott, az biztos! Me rajtam is megtörtént!

(Mit mondott magának?)

Az történt rajtam is, hogy elvontunk az urammal fakészíteni. S annyi eper vót! Annyi eper vót a tisztáson, hogy egy vedret meg lehetett volna tölteni. Még az uram csináta, hogy a fáról az izét lehúzta, s csinált olyan tölcsérszerűséget, s szedett a gyerekeknek, s aszmondta, hogy holnap eljövünk s leszejük! S másnap mentünk a fazekakkal, hogy szejük le az epret. S ők közvetlen ott dolgoztak az út mellett, me fiatalasszony vót, ott dolgoztak. S nem mentünk messzebb, mint kétszer ide az iroda, olyan távolságra, s mondom az uramnak: elég fiatal asszony, s közel az erdőhöz, mér nem megy epret szedni, velem szedeti az epret? Elmentünk arra a helyre, mer az uram jól ismerte az erdőt, s ott lapi nem vót összemáskálva, mer ahol szednek mégis epret, ott a lapit letapossák, na. De ott nem vót összemáskálva. S kérem, nem kaptunk, egy csiporral sem kaptunk!

(Közbeszólás: Igen, mer mondta ez a látnokasszony, hogy hozzanak egy csuporral neki is!)

(Szóval beszélgettek?)

Hogyne, beszélgettünk, s monta, hozzunk egy csuporral neki is. S akkor elmentünk, olyan távolságra egymástól, mondom az uramnak: jó fiatal, közé van az erdő, s szedjen! S kérem, nem vót! Mi se szedtünk! Ez megtörtént rajtunk!

(Közbeszólás: És az irodánál?)

Jaj, az irodánál. Bějött az irodához vagy béhivatták, nem tudom biztosan, de annyi nép vót, teli vót néppel az iroda előtt. S aszmondta, menyjetek ki, s nézzetek az ablakra, meglátjátok Jézust, fel van feszítve, s Máriát, s a szentképeket az ablakon meglátjátok, ott fog tükrözni. S mind néztük, mind néztük, még Mózsinié is bémentünk, a szomszéd asszonyhoz, néztük. S abba szobába fenn lakott a jegyző,

akkor még jegyző vót, az úgy félt! Nézett az ki, s mit látnak, aszmondja, engemet, engemet látnak! Az asszonyok, az emberek mondták: húzza bé az ablakot, lássunk valamit! De az úgy tükrözött, s azon Jézus s Mária, azon minden vót, az biztos! Na. Aztán úgy megjedett az a jegyző, hogy aztán az el is költözött abból a lakásból.

Aztán annyira híkálták bé, a milicista, ide az irodára, az asszonyt, hogy elköltöztek. Elmentek Temesvár mellé, Rékásra, elköltöztek vót."

(Szász Antalné Veres Berta sz. 1922, Atyha)

3. "Ez tartott pár napig. A templomban jött rá, aztán hazavitték. S tudott ő menni, de aztán mondom, mindig a vallásos dolgokról, s imádságokról, s Úr Jézusról, nem tudom, magát érdeklí-e... Ezekről beszélt. És aszmonta, amikor én láttam, detöbben vótunk, aszmondta, hogy vessünk keresztet, és imádkozzunk. Hát mondtam, vagyis én nem mondtam, de vótak ott nagyobbak, tudósabbak: há mit imádkozzunk? Aszmonta: eccer a Miatyánkat, s aztán az Úr Jézus szenvedéseit. Akkor még feltette a kezit a vállára, hogy most viszi az Úr Jézus a keresztet. Így kezdett ő aztán beszélgetni. S akkor aztán mindegyikünk, hát komolyan vettük a dolgot ugye, hát nem gyerekek vótunk, néztük, hogy ebből má mi jó ki, vajon normális, vagy mi lesz vele? Hát ő úgy, ahogy mutatom, úgy vót a lába, az mégis egészen szembe vót velünk. Ott aztán monda, hogy az Úr Jézus mennyit szenvedett a kereszt vivésivel. S mennyit kínozták őt, amíg keresztre feszítették. S ő ezt mind elsorolta. S aztán jött az este, me délután vót, vasárnap, s akkor eljöttünk, me ugye mindegyikünknek vót egy kicsi állatunk, akkor még, s mindegyik igyekezett hazamenni. De aztán másnap megint kezdte, s megint folytatta.

Éppeg kapálás vót, mondom Gergelynek, az uramnak: én nem menyek, hát a kapálás az első, hát tudja a Jóisten, mi lesz ebből. Hát ő kimenyen, aszmondja. Hát jó, menyjél. Akkó monda, hogy térgyepeljenek mindenki le, s vessenek keresztet, s imádkozzanak... S akkor mindenki letérgyelt, engedelmeskedtek neki, hát ugye Istenem, rosszat nem mondott! Például katolikusok vagyunk, ugye, hát

rosszat nem mondott! Na, akkor én elmentem kapálni, s az uram kiment oda. Háaszmongya, szépen folytatta, beszélt, folytatta, ezeket a dolgokat, hát én nem tudom, aszmongya, hogy tud így beszélni, egy egyszerű asszony.

Na, aztán akkor odakerült a helyzet, hogy elment Máréfalára, az asszony. Hogy kivel, kivel nem, me vót neki egy leánya is. Vótak szülei Pálfalába, s ez itt az első férje vót. S itt élt egy ideig, miután idejött, mielőtt egyszer csak így járt vóna. S akkor elmentek Máréfalára, me aszmondták, ott van. S még zászlókkal s keresztaljával mentek innét többen. Na de aztán a milícia kezdte zaklatni, nem hagyta... Aztán eztet még tudom tisztán, hogy elvitték Udvarhelyre a börtönbe.

(Ezt a Balázs Istvánnét?)

Igen, ezt a Balázs Istvánnét. Akkor ott vót három napig, nem adtak semmit, semmit neki, éhezették, hogy térjen magához, hogy mi lesz ennek a vége? Akkor még ott vót a börtönbe, s megtudta neki az édesanyja, pálfalvi vót, innét a szomszéd faluból. Az vitt neki túrót, kenyeret. Evett a börtönőr, de neki nem adott. Akkor megint bément a leánya onnat Pálfaláról, s kérte, hogy engedjék ki az anyját, há nem követett el semmi rosszat a törvény ellen, há mér tartják vissza? S aszmondta a börtönőr, hogy ő kiengedné szívesen, de nem az ő hatalma, hogy kiengedje. Akkor odament megint az édesanyja, s aszmondta, ha nem engedik ki, akkor ő jelentést teszen, hogy hát mit követett el rosszat, hogy így bebörtönzik.

Na, akkor kiengették, s aszmondták, hogy mostmár menyjen haza, s ha még megtudják, hogy még evvel foglalkozik, akkor bizonyára, hogy a börtönbe kerül. Kérdezte az édesanyja, hogy hát Irma fiam, enned nem attak? S aszmondta: nem. S há nem vótál nagyon éhes? Én egy cseppet se, nem vótam abszolút éhes. Aszmondja: hát az hogy létezik, hát egy nap, két nap nem eszünk, há hogy hiányzik nekünk! Aszmondja: én nem tudom, édesanyám, de engemet egyáltalán nem érintett az éhség. Úgy hogy mégiscsak valahogy a vallás által, s mint ahogy itt is prédikálta, az Úr Jézus szenvedéseit követte. Bizonyára az Úr Jézus megerősítette, én úgy gondolom, az én buta

eszemmel. No de aztán mégis, még elvitték Szebenbe, de ott se találtak semmi hibát benne, s hazaengedték. Hogy aztán itt még mennyi ideig vót, azt én nem tudnám megmondani, hogy hogy vót a sorsa.

(Miután hazajött, volt olyan, hogy elájult?)

Nem. Nem. De nem is ment sokat a templomba. Me aztán Balázs Gergely plébános vót itt, s ő aszmondta, hogy mindent nem ké felvenni, me ki tudja, hogy milyen elmével beszél ő. No dehát az emberek is helyesnek találták, me aszmondták, hogy semmi ellenkezőt, semmi rosszat nem mondott. Há mondom, mikor én kimentem, akkor én láttam, úgy vót a lába, s mégis így vót, egészen fenn, az ágyból...

(Nem talált ki saját énekeket?)

Nem. Csak az imádkozást, amit a nép is ismert, s ott együtt folytattuk, s folytatták, akik még mentek, me két-három napig itthon vót, de aztán elvitték, hogy a nép többet ne menyjen oda, me munkaidő van, s ne tartsa fel a népet, aztán elvitték Udvarhelyré, s ott bé is zárták...

(A tudományát honnan kaphatta?)

Hát a templomba érte utol, lel kem, a templomba. Úgy hogy ott vót a misén, s mikor mentek vóna ki, akkor ő ott rosszul lett, elesett. Na, akkor elvitték a plébániára, s akkor aszmona Balázs Gergely pap, vigyék a lakására, ide ne hozzák, az én lakásomra! S akkor elvitték az ő lakására, a férjéhez. S hogy aztán ott... Ez délelőtt misén vót, vasárnap délelőtt, a misén... “

(Imre Gergelyné Pálfalvi Erzsébet sz. 1911, Atyha)

4. “Jaa! Az ott van most Temesváron, az ura meghalt.

(Igen? Mert úgy tudom, innen a Lázra mentek el.)

Igen, a Lázra.

(És él még Irma néni?)

Irma, Irma. S meg is monta! Ő meg is mondta aztat, hogy milyen világ lesz, hogy az ő lányai férjhez mennek, mind a kettő, soförhöz

mennek férjhez, s hogy ők a gazdasághoz mennek, fejnek. Ott is vót Irma, de Pista bácsi ő meghalt.

Aszmondta, hogy kivirágzik az akácfa. Olyan száraz vót, lelkem, az az akácfa, mint ez a szék, ne. Aszmondta, kivirágzik, s kacagtuk. S imádkoztunk. Mentünk, Szekeres Pista, ő bement vót, s nézte, de nem csinált egyebet, a szeme bé vót hunyva, s beszélt. S reggelre kivirágzott az akácfa! Na. Hát ez, most Isten tudománya vót-e vagy mi vót, nem tudom. S akkor szegényt elvitték bé a miliciára, s megverték.

(Udvarhelyen?)

Nem tudom. Udvarhelyen vagy hol, de megverték. S akkor az ura hazajött. S akkor aztán elmentek Temesvárra. Aztán ott is folytatta, de aztán neki az Isten amit kijelölt, hogy hogy lesz, úgy lett, s most nincs baj véle. Nem is mondta vóna meg maga, hogy ő tudós asszony, hogy ő valamit tud. Csak egyszeribe reájött, délután, s akkor bement a szobába s lefeküött, s akkor elrejtézt. Rejtéző vót!

(Kik ezek a rejtézők?)

Az, amelyik elalszik, s úgy beszél. Rejtézők.

(Amikor felébredt, Irma néni mit csinált?)

Akkor nem tudott semmit. Kérdezte, hogy mért vagyunk ott annyian, mi csinálunk. Nem tudta, hogy mi őtöt hallgassuk. (Hallgatták, hogy mit mond, miközben aludt?)

Bent vót egy illető, aki ízélte... De mikor mondta, hogy a fa kivirágzik, akkorán kiáltott, hogy mi is meghallottuk az ajtónál. Ott álltunk az ajtónál ne. Kettő benn vót, hallgatta. De csak aludt, nem csinát egyebet. Akkó mikor fékelt, nem mondta vóna meg maga, hogy beszél! Ő nem tudta, hogy mit beszél, mikor kérdeztük tőle. Ő nem tudott semmit. Irma néni, mi vót? Ő nem tud semmit. Csudálkozott, hogy annyian ott vótunk....

(Emlékszik-e arra, hogy Balázs Pistáné mondta, hogy miket lehet látni az ablakokon?)

Most is van olyasmi.

(Szóval nem csak ő mondta ezt?)

Nem. A templomon, az irodán, mindenütt. Olyan vízözönök,

olyan csíkok, olyan szivárványok. De akkor jött be, amikor ő kezdett beszélni, addig nem láttunk olyasmit. Akkor jött be. Templomba, mindenüve. Most is van, templomba lehet látni. Most is van. Mária, minden megjelent az ablaküvegen. Jézus, minden. Akkor jelent meg, amikor ő kezdett beszélni.

(Barabás Imréné Miklós Erzsébet sz. 1913, Atyha)

5. (Emlékeznek arra, hogy az hogyan kezdődött?)

(Közbeszólás: Én egyébre nem emlékszek, csak híresztöték, hogy Anna jósol. Én nem jártam arra a helysége, ahol ő felment a hegyre, Rengőkőnek hitták azt a helységet, ahova ő felment, és sok-sok faluból zarándokoltak oda.)

Az uram is vót.

(Közbeszólás: Ő ott hirdetött. Ő ott hirdetött, de én helyszínre nem jártam. Nekem családom vót, nekem időm nem vót, hogy én őt ott... Sem a házához nem jártam. Én, egyidősök vagyunk, tizenkilencbéliek, mikor találkoztunk, beszélgettünk, hogy vagy, egyidős, mi csinálsz, de különben nem házaltunk, egymásnak a házáat nem látogattuk.)

De evvel a megmerődéssel, ő mondta, hogy rosszul lesz, ettől a perctől pedig, nézték az órát, s csakugyan, mikor... S megmerődött, s ő mikor magához jött, akkor ő elmondta, hogy... Még azt es mondta, hogy díszkapu fog lenni Máréfalvának az egyik felibe! Sigaz-e, hogy díszkapu vót! Megjósolta, hogy díszkapu fog lenni. S még miket es jósolt, jusson eszembe.

Na, de az sokat megtérített. Annyian gyóntak, tuggya-e, hogy abba, a vallásosba úgy belénevelte. S átalmentek aztán a templomba, s ott fogták el...

(Tófalán?)

Igen! S lesték! Ez vót, erősen...

(Közbeszólás: Ő nem járt a templomba! Ő nem járt a templomba! Hogy mért nem, azt nem lehet tudni.)

(Azelőtt se járt, mielőtt letiltották volna?)

(Közbeszólás: Nem.)

S nem vót ideje se. Onnat nem tudott menni a templomba me öregek vótak, s nem vót ideje, s mikor má akkorát nőtt, tizenhat, tizenhét esztendő vót, mikor Laci elszöktette. Úgy ő se, nem tudott lány se lenni szegény, nem tudott, me... szóval gyengébb vót, na. Ő nem tudta magát rendezni, ahogy kellett vóna, megyengébb vót, nagy strapa, állatokat tartottak a nagyszülők...

(Közbeszólás: Onnan hozta be a tejet, vitte ki az élelmet, ott tanyázott ő es, de ő a fiataloktól el vót zárkózva...)

Aztán az ura elszöktette, s aztán együtt hazajöttek, s egy ilyen vallásos, aszmondták, Kadicsfalván egy ilyen asszonya vót, attól tanolta azokat a szentírás-dolgokat.

(Nem Keményfalván?)

(Közbeszólás: Keményfalán vót egy hívő asszony! Keményfalán, egy nagy barna asszony...)

Na, akkor Keményfalán. Aszmondták, hogy odajárt valami hívő... Nem tudom, de nagyon vallásos, nagyon tudott jósolni, minden... Én úgy jártam oda... Én nem vótam elragadtatva, egyáltalán. Hát elmonta a Nílus folyót s minden, de valahogy így. Én is ezeket olvastam, s azért nekem nem vót olyan feltűnő, na. S így aztán akkor... Akkor ő úgy utazott, akkor veszítette el a gyermekét. Ebbe a prédikálásba s ebbe az utazásba. S akkor elveszítette a gyermeket, s evvel a kislányával maradt.

(Mire mondták, hogy az ő utazása?)

Ez, hogy oda összegyűltek, oda Rengőkőhöz, s átmentek a templomba, ebbe aztán... sok minden...

(Mondják, hogy hat hétig bújdosott.)

(Közbeszólás: Hát úgy beszéltek, beszéltek, de én úgy különben nem tudom. Nem tudom. Különben is messze laktunk egymástól.)

Azt tudom, hogy én nagyon vótam, terhes vótam a leányommal, és azért nem mentem, nagy hassal vótam, augusztusba született meg, és ő nyáron beszélt. No de nagyon hitt, ment es a templomba, s gyónt, minden, s erősen jól lelki esen... Fel emelték, megmutatták, hogy meg van meredve, na. Ahogy ő le vót feküve. Eddig a percig, aszmondja,

meg tudta mondani, ennyi percet mondott, megnézték az órát, s felemelték, meg vót merődve.

Sokan jöttek. Én es adtam még szállást azoknak, akik jöttek.

(Közbeszólás: Szekérel jöttek, gyalog jöttek, messzünnen...)

Idős emberek. Olyan vót, mind, mondjuk aztat, az Úrjézuhoz ahogy jártak. Úgy lehet mondani. Annyi sokan, annyi nép vót, hogy rengeteg, a faluban... Bévittek aztán a miliciára...

(Közbeszólás: Aszmonták, egy pincéjük vót otthon, vót a két szoba között egy kamra, s onnan vót egy lejárás, s ott menekült meg akkor, akkor a törvényváltozáskor, magyar világ, s ez a másik világ jött...)

Az igaz, hogy ezt megjósolta, hogy ez a, miféle kaput mondott?

(Közbeszólás: Díszkapuk.)

Díszkapu is vót, Betlenfalván is vót. Többet jövendölt, csak most nem jut eszembe. Neked se jut eszedbe?

(Nem mondták, hogy rosszat csinált, olyan tudománya volt?)

Nem. Nem.

(Közbeszólás: Aszmondták, hogy az Istentől nagy kegyelmet kapott, hogy ő így tudott jósolni, s elhalt, s még vissza is jött. S újra megéledt.)

(Simon Györgyné Pálfi Ágnes sz. 1919, Máréfalva)

6. (Emlékszik arra, hogy Anna néninek a csodálatos dolgai mikor kezdődtek?)

Nagybeteg vót egyszer, azt tudom.

(Azelőtt is volt beteg? Mert Feri bácsi azt mondta, hogy a szívével volt beteg.)

Az igaz, igaz.

(A szívével volt baj?)

Tiszta igaz, na lássa-e! Az ember nem még emlékszik vissza, me má rég vót. Rég vót. Aztán akkor mondták vót, hogy: na, Anna néninek megjelenései vannak! S Anna néninek jelenései vótak, s minden! S hazakerült, s akkor itthon es. Jaj, Anna néni miköt beszél, s mit mond... Megint kezdődött.

(Volt ott, amikor a háznál hirdetett?)

Nem, a háznál nem. Nem. A házhoz nem nagyon lehetett akkor menni, meőt hamar felügyelés alá vették, nem akarták hagyni. Ő csak akkor, amikor a Jóistentől kapta a kegyelmet, ő csak akkor beszélt. Ő nem törődött akárkivel. De ő tartózkodott attól is, hogy őmiatta ne kerüljön senki bajba. Aztán mikor kiment oda a mezőre, s ott beszélt, hát ő, jajistenem... Mi nép vót, úristen, hát soha el nem tudom felejteni, soha! Mi nép vót! Más falukból, városokból, mindenünnen, érte-e, hát annyian jöttek, hogy szörnyű, annyian jöttek. Sokan, sokan, erősen sokan. Mentünk ki... Azelőtt a sok esős idő lejárt, a fődeken sok lágyságok vótak, s úgy ahogy mentünk ki a krumpli sorokon mindenütt keresztül, ó, süjjettünk belé, de nem számított, úgy tuttunk menni ki azon, úgy haladtunk, hogy... No, mondom, lássátok-e, a Jóistennek hatalma van, me az ő akaratától tudunk haladni így. Édesapám, százkilós ember vót édesapám, száztíz, ebbe, eközött vót, s ki tudott jönni ő es. Annyit csodákoztunk, hogy hogy tudott kijönni oda, mikor otthon es alig tudott jönni-menni, s ki tudott jönni oda. Akkor csak vót a Jóistennek hatalma, ugye. Kelltt legyen.

Egyesek akkor is, hogy hát így, s hát úgy... Én nem bánom, de ő amiket mondott, s amiket mutatott, azt mind láttuk!

Megmonta közbe, így ahogy az evangéliomot felolvasta könyv nélkül, semmi se vót előtte, az semmit, úgy olvasta, mintha könyvből elolvasta vóna. S akkor eccer leült, megpihent, s aszmondja közbe: na, aszmondja, fiaim! Én most, aszmondja, meghalok, aszmondja, megmerődök. Dehát azt honnat tudta? Na. De engem, aszmondja, fel fogtok mutatni a nép előtt, hogy higyenek. S há nem-e, egy olyan félóra múlva, ahogy meg vót merődve, úgy a férfiak megfogták s felmutatták. Érti? Hát a csuda ölt meg minket. Hát mondom: a Jóistennek ha hatalma nem vóna, hát akkor ezt hogy tudná megcsinálni?

S akkó megint magához jött, esment, s akkor aszmondja: na, aszmondja, jön most egy ellenfelem, aszmondja, aki velem szembe, egy gonosz lélek. Így mondta. Fegyverrel, aszmondja. Meg akar löni. De a Jóistennek hatalma van. Há nem-e jött? Zetelaki születésű, erdész vót, ment, s úgy meglövöm, aszmondja, mint a kutyát. De abba

a helybe a Jóisten megállította, nem engedte közé hezza, no! Nem tudott tovább menni! Nem! S akkor aszmondta Anna néni, mikor elment, hogy meglássák, mekkora nagy kár fogja érni. Sazon a héten, vót két nagy tehenye, jó fejős tehenyei, s nem tudom, borjú-e, mi-e, s mind a három elpusztult még azon a héten! Hát mondja meg, hát akkor valami csak kell legyen...

(Papok nem mentek oda ki?)

Nem, nem, hát ellenezték, a törvény nem engedte, nem szabadt, hát mondom, még őt is szemmel kísérték... Nem. Nem lehetett, egyáltalán nem.

(Máshol ilyen helyre kápolnát építettek...)

Hát ide még nem terjedt ki, úgy hogy nem tudom. Aztán elfogták, Zetelaka felől jöttek a rendőrök, milicisták, s elfogták, s békísérték Zetelakára.

(Látta a milicistákat?)

Én nem. Nem hallottam, azt nem hallottam, lövöldözni, egyáltalán. Me aztán ugye, mikor lejárt minden kegyelme, mi jöttünk be, me se kenyeret nem vittünk, se semmit, éhösök vótunk, megyünk hazána..

(Egész nap tarott?)

Sokáig tartott, hát nem tartott egész nap, me délelőtt tíz órától délután négyig ott vót.

(Hogy volt ereje hozzá?)

Ezt mondom! (Ujjong.) Na! Ezt mondom! Mégiscsak a Jóistennek van hatalma. Ő általa kellett hogy csinálja! Hát akkor aztot hogy mondta meg nekünk... Vagy hol is mondta meg aztot, hogy ő kimegy a pusztába negyven napig..

(Elvitték Vásárhelyre közben?)

Igen. Na lássa. Onnan is, a börtön megnyílt, s elszökött, hazaszökött. Hát ha nem lett volna a Jóistennek hatalma, akkor azt hogy tudta volna csinálni? Őtet nem eresztette senki onnat ki, na. S akkor aszmonta, no, igaz, hogy kimejen negyven napig a pusztába. S ki óhajt, bár akárki, nyugodtan fölkeresheti. S fel is kerestük, kijártunk mi es. Me én is kijártam az egyik unokahúgommal, s akkor a

másik barátnémmal együtt, kimentünk! Reggel idejibe kimentünk, hogy kapjuk el, hátra, ó édes Jóistenem...

(Tudták, hogy milyen irányba menjenek?)

Hát igen, met magyarázták, me idevalók vótak ott is kaszálni, olyankor vótunk, szénacsínálni vótunk, s mondták, hogy látták, s füttyögtetett, savval egyik kenyeret adott, senni attak, sélelmet vittek ki neki. S no, aztán mentünk mi es. S ez az egyik barátnőm, annak az apjáék ott kaszáltak nem messze, s ez a lány tudta, hogy milyentájba van. Há mentünk is, me nekünk is ott van, abba az irányba egy nagy területünk, ilyen fenyős, kaszáló is vót, de most, aszmondja a fiam, ottjártak valamelyik esztendőbe, hogy a csemeték úgy felfogták, hogy nem lehet kaszálni egyáltalán, egészen fenyős erdő lett. Hát ott van egy hektár, két hektár. Osztán ebbe az irányba vót Anna néni.

Osztán tudtuk a járásokat, me abba az időbe a vadak nem jártak úgy, mind most, mentünk bátran, nem törödtünk. Ma nem mennék én semmiért abba a nagy erdőbe, én nem! Sztán füttyögtettünk, me örökké aszmondta: füttyyszó a jelszó! S ha meghallja, ő akkor vissza. S úgy es vót. Füttyentöttünk, s a jelszót adta vissza, s mentünk abba az irányba, s ott es vót. Vót egy posztóujjasa neki, s egy ruha rajta, s asse tudom, mezítláb vót-e, úgy hiszem mezítláb vót. De ahogy meglátott minket, a posztóujjasát terítette le, na, mindenki üjjön rea. Igen. Há mondja meg! Há nem lehetett, me azután is, ahogy hazakerült, a kaput kellett zárják, nem engettek senkit bé, állandólag, a templomba se engették... Osztán most pedig, hogy ilyen változás lett, nemigen jár. Lebetegedett, közbe eltörött alába, felment az udorba, hogy vessen szénát, s úgy leesett, hogy a lába eltörött. Aztán sokat kezelték, s így aztán otthon rekedt...

(Azt látta maga, hogy a madárka a tenyerébe szállt?)

Én a két szememmel láttam. Hát ott vótunk mind, amikor odamentünk, s a posztóujjasra leültünk, abba a szent helybe... Mü úgy hívtuk a madarat: leánkamadár, olyan madár vót. Na. S aszmondja: ez nekem a barátom, aszmondja. Ez a barátom nekem. A kenyeret elévettük, s: add csak ide azt a kenyérbelet, aszmondja. Innen a kezemből mind megeszi. Odaadtunk egy darab kenyérbelet, a kezi be elmorzsolta, s a madár reaszállott, s onnat megette. Mü láttuk a

szemünkkel, mű hárman vótunk. Láttuk ezt, má eccer biztos, hogy láttuk.

(Éjjel is ott volt?)

Ott vót. Kérdeztük tőle: hát Anna néni, éjjel hol aluszik? Itt a fa tövibe, aszmondja. Az ujjasra reafekszem. S nem fázik? Én nem, aszmondja. Ez eccer százszázalékos.

(Nem énekelt?)

Nem énekelt. Hanem amikor az isteni kegyelem megjött neki, akkor elmondta, ami a szentírásba... De mondom, úgy mondtá, mint-ha füzetből vagy könyvből olvasta volna. Anna néni, ezt honnét olvassa? Nekem, aszmondja, súgják, aszmondja. Olyan vicces vót örökké Anna néni. Ez vót.

Én hittem benne, ez eccer biztos. Én hittem benne. Me ha nem lette vóna igaz, akkor mindenféle nem történt vóna meg rajta. Nem. Ugye Zetelakáról is megszabadult, bezárták, s megszabadult. Hát akkor hogy jött vóna haza, mondja meg? Csak a csuda ölt meg. Ki kalauzolta őtet haza olyan messziről?

S él, jól bírja magát. A férje meghalt, de ő jól bírja magát.

(Van olyan, hogy most is mond, vagy a jövődőről jósol?)

Hát nem szabad. Ő most es, mikor van kegyelme, így mondják, me én nem jártam bé, me ugye félünk na, félünk. Ő megyen be a pincébe, s máskor a konyha ajtaját bezárja, s ő otthon elmondja magába, hát nem magába, me hangosan, sahogya akarja. De nem lehet na, ugye nem lehet, az ember saját magát is bajba hozza... Habár... Mondtuk neki, hogy misére mér nem jön el legalább vaegyszer. Há, fiam, nem megyek el. Há nem... (suttog). Há nem megyek el fiam, én otthon imádkozom. Ügyes asszony, biztosan. Pláne fiatal korába, mikor mi fiatalok vótunk, s szeretött minket, a végtelenségig. Örökké hogy hát... jaj, Laci ha hazajönne, hogy lássa, hogy vívom magamat! Pedig őt nem izélték, egyáltalán, férfiakkal, abszolút egyszer se, sohase. Nem, egyáltalán. Csak így viccelődött a fiatalokkal, nem vót olyan...

(Sokat szenvedett...)

Az, az. Hát monták, abba az időbe még nem tudom hány helyt vót ilyen...

(A háború után?)

Igen. Egy olyan, én nem tudom, férfi vót-e vagy nő, hogy az oldalából a vér s a víz folyt...

(Itt a környéken?)

Nem, nem itt, nem. Nem tudom, melyik országba. Aszmondták, vót vagy nyolc vagy kilenc ilyen prédikátor. Azt hallottam.

(Azt nem hallotta, hogy a kútból Mária emelkedett ki?)

Hát az lehetett... Ugye, én nem emlékszek ilyenre... Hát ugye ez el is jött, háború is eljött, de hogy még mi fog jönni... Allesz aztán a nehéz!

(Azt ki mondja meg, hogy mi jön ezután?)

Ezt állítólág, aszmongyák, hogy van egy olyan füzet, hogy meg van írva, a szentírásba meg van írva... S máskülönben is, a közmondásba sokszor mondjuk, s sokszor monták az öregek es, hogy ezer tött s ezer nem telik. Ugye, ebből ki lehet venni mindent. Úgy hogy má ott vagyunk az utolsó ponton. Bármelyik percen... lesznek földrengések, villámcsapások... Közbe az Úr Jézus el fog jönni, s fog ítélkezni felettünk, úgy a holtak felett, mint az élők felett. Úgy hogy aki megéri, megéri, s aki nem... Ez eccer meg van jövendölve, ez százszázalékos. Ezer tött s ezer nem telik. S ettől tovafele bármelyik percben várható. Hogy mikor lesz, azt nem tudjuk. Állítólág, én nem tudom, olvasták vagy hol... aszmondták, hogy kilencvenkilencbelesz teljes napfogyatkozás... Akkor jö el a...

(Sötétség?)

Sötétség s földrengés. Úgy hogy ezer tött s ezer nem telik. Mü ehhez vagyunk hozzatartózkodva, aztán hogy mi lesz a vége... Az jó nem lesz, az eccer biztos... Az jó nem lesz... megérjük-e, túléljük-e, nem-e, de...

(Vajon Anna néni kiáll-e megint az emberek elé?)

Hihihi... nem hiszem.

(Azóta itt a környéken nem történt ilyen csoda?)

Nem, nem, nem. Abba az időbe aszmondták, hogy még Anna nénivel együtt kilencen vótak. Falukba, városokba, hol vót, tuggya a Jóisten... Olyan is vót, hogy az egyik férfiúnak az oldalából vér s víz folyt. Hát ott van ugye, hogy Jézus képének es, hogy rajta van, hogy vér s víz folyt.

(Mihálykó Lajosné Péter Terka sz. 1927, Máréfalva)

7. (Amikor Anna néni prófétált, járt ott?)

Minden, amit mondott, minden bétött. Minden, minden. Ebből komoly baj ne legyen, de minden, minden... Akkor ő mindent valóságost mondott. Igaz, hogy elhurcolták Vásárhelyré, ahajt az örök örözték, a lakat leesett, s hazaszaladott. Eleget hurcolták, eleget hurcolták...

Ugye megmonta, hogy kollektív lesz, társulás lesz, s szerün csépelünk s aztán csúrbe csépelünk, s aztán, hogy a földeket a nép visszakapja. E mind bétött. E mind bétött. Egyebet nem tudok mondani, minden bétött.

(Hogyan kezdődött ez?)

Neki, az Isten kegyelmet adott neki. Keresztaljával oda mentek ki Rengőkőhöz, s amit mondott, hirdetett, a nép, a milicia eleget hurcolta, eleget üldözte, dehát... Amit mondott, minden bétött. Me mü esjártunk oda. Egy máréfalvi ember a Rengőkőre reapiszkolt, na, aszmondta, annak olyan gyermeke lesz, Gyímesbe vót olyan, ezelőtt száz évvel. S olyan is vót! Pedig csak még két hónapos vót akkor a felesége! Nem tom melyik fiammal vót egy, egyszerre szültünk.../

(Nyomorék lett?)

Nyomorék, nyomorék! Úgy hogy senkinek meg nem mutatták, egy pap megkeresztelte, s... Ő meg is mondta, hogy milyen lesz, s olyan is lett. Olyan es lett. A bábaasszony járt oda, s járt hezzánk... Megmonta, hogy olyan lesz, hogy akkora két szeme lesz, mint egy ökörnek, füle lesz, mint a marhának, s a keze-lába olyan lesz, mint a pipének, a lúdnak, s a szája mint a nyúlak... Mindent megmondott, s rám is mit mondott, bételjesedett (t.i. két fia meghalt, a harmadikkal haragban vannak). Há ugye, rokonság is, idejött, beszélgettünk, s

Isten adott kegyelmet neki, na... Rosszat nem szabad mondani, me ő most tudja, hogy mit mondunk.

(Én ha elmegyek hozzá, akkor elmondja, hogy mi itt mit beszélünk?)

Nem mondja magának el, csak ő má tudja, nem mondja el, csak tudja. Ugye a kapu örökké bé vót zárva, nem lehetett senki bemenjen oda, éjjel ha valaki, de a milícia örökké leste. Na. Valamelyik esztendőbe úgy megbüntették vót, hogy gyalog bé kellett menjen százszor a városba s haza. Örökké a milicián kellett jelentkezzen. Demokrácia alatt! Na.

Testvére veszekedett, hogy ne hirdessen. Saszmondta: te velem ne foglal kozzál, eddig s eddig beteg leszel, te érd meg a magadéval...

(Ez Sándor volt?)

Sándor vót a sógora, a testvére pedig Margit. Ugye az apja, az öreg is megházasodott, ő aztán megházasodott, az apját hozta el onnat, egy héti gondozta, s halt is meg. Má ugye kilencven, mennyi vót az öreg. Nem ártott senki nek, imádkozott. Amikor magyar világ vót, az urakatoná, izé, katonának elvitték vót, jártunk fonókba, akkor es így a kegyelmet megkapta vót, úgy hogy nem tudott semmiről semmit, az eget nézte, s hirdette az evangéliumot.

(A rengőkői hirdetés előtt volt ez?)

Azelőtt, magyar világba! Aztán mikor magához tért, akkor örvendett, hogy ott vagyunk.

(Mondta, hogy tíz asszony együtt járt fonni.)

Ugye mondta? Hazugságok nincsenek. Amit mondott, minden bétött. Aki rendőrök is mocskosok vótak véle, azokat is az Isten elrendezte. Elrendezte. Nem tudom, jóból kérdezi-e, nem-e, én a valóságosat mondom. Eleget hurcolták... Szervedett biza sokat, sokat. Ugye agyonverték... Sasz örök aszmondták, mikor alakat leest, ugye bezárták a börtönbe: innét mi távozunk! Ez ki tudja, hogy kia, mia. Gyalog hazajött Vásárhelyről, nem tudom, mondta-e.

(Mondta.)

Ugye, nem hazudok.

(Mondta, hogy egy ruhát kapott...)

Igen, igen. Hát jöttek Vásárhelyről, s mindenünnen, amikor ő hirdetett. Mindenünnen vótak, Csíkból s Gyimesből... Ugye neki nem szabadott aztán olyanokat mondjon, ami igazságos, semmi se vót szabad. Itt a, Kadicsfalván akié vót a nagy malom, az édesanyja idejött, me a leánya elment Bukarestbe. Az urával összevesztek, Annus néni, van két fia, Mihály Feri, s a másikat nem tudom, hogy hívják. Meha, sírt kegyetlenül. Saszmondja: most nem tudok semmit mondani, me most nincs kegyelem. Amikor... Idejött, aszmondta: jöjjenek ide! Menyjenek el Bukarestbe, ide s ide, ebbe a vendéglőbe, s megkapja a leányát. Ekko s ekko. Meg is kapta, úgy hozta haza. Hát ő itt vót! Mégis tudta, hogy hol van, pedig nem is ismerte. Ez így van! Valóságosan! Anna néni... Még máig él a vénasszony. Azt írta vót a levélbe a leány, me keresték, hogy úgyse kapják suhutt meg, de ugye megkapták, az édesanyja. Az ura katona vót, a székely hadosztályba. Most a malmot visszakapták, az épületeköt visszakapták...

A testvéri nek aszmondta Anna néni: te ne foglalkozz velem, te érd meg a magadéval. Neki mikor jött a kegyelem, akkor is kellett hirdessen! Nem lehetett, aszmondják, eltitkolni! Csak be vót zárva, s nem tudott senki se... Amit mondott, mind jót mondott.

(Amikor fiatalok voltak, s fonóba jártak, akkor ő előre bejelentette, hogy lesz kegyelem?)

Nem. Egyszerre csak jött. Akkor a két kezit kitérta, mint az Úrjézus, s aszemefel, s kezdetet hirdetni. Azután asztán, mikor elment a kegyelem, örvendezett, hogy ott vagyunk.

(Nem kérdezték, például mikor valakinek halottja volt...)

Akkor nem vót. Most van olyan. Akkor nem vót ez.

(Ő a túlvilágot látja?)

Csak mindig. Me én mondjuk, én ha odamennék, s megkapná a kegyelmet, én megkérdezném. Nekem két fiam meghalt, édesapám, édesanyám, hogy hallám a túlvilágon hogy vannak. S megmondaná. Azt is megmondaná, hogy mit izennek. Me az egyik fiamat a cigányok agyonütték nyócvanba, Szászkezen, a másik ide bé lakott, három gyermeke, nyócvankettőbe leesett a szekérről, az is meghalt... Maradt a felesége három gyermekkel... S ennek a másiknak pedig

nem vót, huszonhét éves vót, a nagyház meg vót épülve idebé, akart nőülni, s gyilkos kezet kivették... Ő nem vót hibás! A cigányok! A bakter is aszmondta: ő nem vétett senkinek. Csak részek voltak a cigányok, egy akkó szabadult a börtönből, s aszmondták, amíg egynek az életit ki nem oltsák, nem feküsznek le. Három napja vót, hogy ittak... Olyan áldott fiam vót! Nem kéne dógozzunk, ha ő élne...(sír).

Hát vót olyan, hogy a testvéremnek az apósa ment az erdőbe. S monda: menjetek utána, ne menjen az erdőbe, mondjátok, me szerencsétlenség történik, s az is történt. A fát ahogy húzatta, a felhögörödött, s mind a két lába eltörött, na. Akkor ugye erősen szigorították, hogy nehogy valakinek valamit mondjon. Most aztán ejsze nem bajlódna. Ugye.

A Jóisten megsegítette, adott szenvedést es, türelmet es, jó leánt, jó vejet... Nincs mit csinálni. A leánya mindennap megy a templomba, áldozik. Igaz, gyermek nincsen, me a Jóisten nem rendőt, derokonság van elég...

Ő, sugallja az Isten, hogy mit mondjon, s az angyalok. Ha maga meglátná, milyen értelmesen beszél...

(Sokszor beszéltem én vele...)

Nem az, hanem amikor jön a kegyelem. Vagy magának nem volt kegyelme? Nem? Me mikor nincsenk otthon, csak akkor... Attól függ. Most ugye, halottakkal lehetne beszélni, me jön a halottak hónapja. Esetleg ha, maga ha, ha vannak halottjai, hát akkor magának megmondaná, hogy hogy vannak, jól vannak, mit izennek. Nehogy megmongya, hogy én montam... fel van véve oda?

Nekem öt apró gyermekem vót, s egy mostoha, az uramnak a testvérenek a fiát neveltem, s mindenszentekkor aztán örökké idejött s megaprószentekelte. A testvére ide le lakott, Mariska, velem egyidős, s az aztán örökké a rokonságokat, me rokonok vagyunk, felkereste. Megaprószentekelte. Erősen-erősen szerette a rokonokat, mindenkit, mindenkit...

(Mihálykó Mártonné ? Zsuzsanna sz. 1926, Máréfalva)

8. Rengőkönél, igen.

(Ott volt?)

Igen, ott. Olyan terhes vótam, hogy omlófélbe, kötszer a zsebembe vót, mindenféle, ami kellett legyen, me hat gyermekemnek én vágтам el a köldökét... Itt bábaasszony se vót. Aszmondta: négyezer ember van ott! Annyian vótunk, ő magamonta, Annanéni. (Anna nénit ismerte?)

Komaasszonyom! Egyik leányomat keresztelte. A nagyobbik leányomnak ő a keresztanyja, me váltig egyidősök vagyunk. Ő tizenkilences, én húszas. S együtt vótunk, leánka korunkba is együtt barátkoztunk, s minden. Amikor Szebenbe vótunk ott es együtt, me ők elszöktek, me nem akarták hezzaadni ahhoz a legényhez. S akkor aztán eljöttek Szebenbe, jelzem, mi is ott vótunk, s vasárnap dél után mentünk oda náluk. Me ők egy szobát fogadtak, s onnat jártak dolgozni, s ott örökké vasárnap dél után elszórakoztunk s el beszélgettük az otthoni dolgokat... Aztán azután hazajött, me ott vót neki, hogy öröklött, s hazajöttek. Aztán má beleegyeztek, me muszáj vót beleegyezni, a szülőknek...

Aztán, mikor a Rengökönél, ott es ott vótam.

(Az hogy történt?)

Egyszer csak, egyszer mondták, hogy kegyelem jött neki, s akkor hallottuk beszélni...

(De az a faluban mással nem történt meg?)

Nem, nem. Nem, csak ő. Egyszer mentem, itt ösveny vót fenn, s akkor ott vót egy földje, kapát, s beszélgetni kezünk, s aszmondja, egy kicsit maradjak ott! Még vót egy leány velem, az ment az esztenához, pásztor vót, major az apja s a bátyja, s vitte az ételt. S aszmondja, kicsit maradjak ott. S ottmaradtam, s aztán aszmondta: van kegyelem, kegyelmet kap. De én asse tudtam, de én úgy megütöttem, leültünk egy bokor alá, de őt akkor má zavarták örökké, s én olyan ideges vótam, hogy ahajt valaki meglát, s hát ő ott beszél, s ott elfogják. Sokmindent mondott, de én nem tudtam megjegyezni semmit, annyira ideges vótam, hogy nem tudtam semmit megjegyezni. S akkor ő elmondta a kegyelmet, ami jött neki, azt elmondta nekem ott, de mondom, én nem tudtam megjegyezni.

Eccer megint itthon vót a húgom Temesvárról, s aszmondja, el kellene menjünk Anna nénihez. S há mondom: menjünk. Itt a réten felmentünk, a földön kinn vót, ültette a répapalántot, emlékszem, éppen ilyen tavaszi időbe vót, s ültette a répapalántot, s vótak nála ejsze olyan három-négyen, akik mentek oda, akik ejsze tutták, hogy ott van. Mindenki ültette a répát. Odamentünk, köszöntünk, mi se montunk egyebet semmit, fogtuk a palántot s ültetgettük. Egyszer aszmondja: na, még van öt percünk. De nem nézett se órát, se semmit, aszmondja: még van öt percünk. Még szúrjuk a palántot, s aszmondja, ott az idő, menjünk az árnyékba. Mentünk egy fa árnyékába, aztán ő ottan sokat-sokat énekel, szép ilyen szent énekeket, mindenfélét, s ott magyarázott, me olyan hangja vót, még a túlsó határba is meghallották s odajöttek. Mikor leültünk, vótunk tizenketten, s mikor felálltunk, vótunk ötvenketten. A kapások mind oda összegyűltek, a hangját ahogy meghallották, olyan messze hallott a hangja. Na, ekkor kétszer vót találkozásom, s akkor a Rengőkönél.

(Ez előtte volt?)

Előtte, igen. Ugye aztán Rengőkönél rengeteg nép volt. S ott is ezeket a fejezetöket ahogy mondta el... De egész nap esött az eső, úgy csepergett, nem olyan nagyon esett, de örökké esett, hullott az eső, úgy hogy az ernyöt örökké felette tartották. S egy kicsi izé vót rajta, kicsi ing s lajbi, s kicsi szoknya, s ő nem fázott, s a többi népek úgy fáztak! Me hideg vót!

Aszmondta: nyolcat elvégezett, nyolc fejezetet, s akkor aszmonta, a másik kettőt elvégezi délután, aszmongya, me kifáradt, sokat mondott. Abba a helybe lefektették, me ő így valahogy elaludt, elszenderedett. Fektették le, amikor a fejezetnek vége vót. S felkelt, s aszmondja hogy: elvégezem a másik két fejezetet, aszmondja, me má délután három órakor jön értem egy megfizetett lélek Zetelakáról. Nohát osztán mikor elvégezte a fejezeteket, erősen kérte a népet, hogy távozzanak el, menjen el mindenki. Igende senki se ment! Mindenki kíváncsi vót arra, hogy ki jön érte. S tényleg, mikor három óra lett, jöttek. Jöttek onnat Zetelakáról, az a férfiú, hát az jött, puskát hozott a kezibe, erdész vót, vadőr! Aszmondta: lelövi, mind a kutyát! Igen,

de nem vót mersze... Szóval aszmondják, a puska így járt a kezibe, reszketett a keze. Úgy hogy aztán nem bántotta, egyáltalán. De aztán megjöttek arra, úgy hogy... Megjöttek, úgy hogy a népet zavarták széjjel erősen a miliciák...

Jöttek a hegyen keresztül, hogy hát fogják el. De nem tudták elfogni! Aszmondták, hogy ott ahol vezették őt el az emberek, hát nem látták, nem látták őt, hogy hol van. Pedig ott vót az emberek között, me vezették. Úgy hogy aztán a népeket zadarták szerteszejjel, hogy ne legyenek sokan... Aztán úgy mentünk szanaszejjel. Mondom, ekkor hallgattam végig a beszédet. De vót még künn ő az erdön sokáig. Oda nem tuttunk menni, me nem is tudtuk, hó van. De sokan azt is tudták, és oda is elmentek, messze oda hátra Virgóba. Az emberem ott kaszált, aszmondja, hallotta, hogy egész nap mondnak, mondnak, de nem tudta, hol, csak hallotta a beszédet. Mondtak. Segy ember ott elment mellette, s aszmondta: nem láttad az ökrököt? Közbe nem az ökrököt kereste az ember, hanem kereste Annát. S az én emberemnek aszmondta, hogy keresi az ökrököt. S aztán tudta meg vót, s aszmondja: nem hogy megmondja nekem, hogy mit keres, me a kaszát én es otthagytam vóna, s elmentem volna. Me oda es, az erdőre is sokan felmentek vót.

Anna néni beszélt, sokat beszélt, de nagyobb része mind igaz, mind bétött. Így apránként. Nem egyszerre, így apránként, amit ő megmagyarázott, mind bétött. Aztán most, nem tudom, hogy azután, nem engeték, otthon is örökkézárták bé a kaput, hogy ne menjen senki be. El is hurcolták vót, elvitték, Vásárhelyt vót, s aszmondják, mikor Vásárhelyről jött haza, a talpán mind el vótak vágva az erek, mezítláb jött haza... Na, akkor itt vót az udvarhelyi kórházba, s ott vót még egy embör, s az embör hazajött, s aszmondja: na, meghalt Úrfi Lacinél! Na meghalt, aszmongya. Hát közbe, őt ki es vitték vót a hideg házba! Mikor még mentek ki azután, nem tom mér, akkor hát imádkozik! Úgy hogy ő nem halt meg! De itt, aszmodják, mind elválták az ereket, lábán, s mindent. Úgy hogy akkora vót az isteni hatalom nála, hogy nem halt meg. De ő sokat szenvedett na, sokat szenvedett.

Úgy álltak a kocsik sorba ott nála, s ő ellett. Neki megjelent, szóval megjelentették, hogy jönnek utána, skiment Kövespatak közli. S aszmondja, egy bokor alá lefeküdt. Mi ott küjjel arattunk, s jött a milicia, s aszmondják, hogy jöjje bé. Akkor is egy kicsi csepergő vót, sík vót, hát még jól elestem. Hát hogy láttuk-e Anna nénit, hova lett el. Én nem láttam, mondom, mi arattunk, én nem láttam senkit. Aztán elmentek ki azon, s ahajt künn le vót feküve, egy bokor alá, úgy magyarázta ő azután, s a kutyákkal mentek, s közbe egy nyúl kiszökött a bokorból, s a kutyák elfuttak a nyúl után, s akkor nem kapták meg, megmaradt ott a bokor alatt. Úgy hogy sokat, sokat hurcolták, még Zetelakára is átalvitték vót.

Vót egy sógorasszonya, az aztán nagy ellensége vót, szóval az urának a testvére. Amikor kocsival jöttek, még bélökte a kocsi ba. Biza-biza, még neki esjutott elég! Aszmondta: ha ő még egyszer Úrfi Lacinak a felesége lesz, akkor a népnek baj lesz. Hát elég nehéz es vót... Micsinájjunk... Az ura nagy erős ember vót s meghalt, s ő megmaradt. Az állásról leesett, egyszerre mind a két térde eltörött. Akkor negyven napig benn vót a kórházba, húzatták a lábait, me nem tudták akkor se gipszbe, me reumával teli vót a lába, s meg kellett gyógyuljon. Mekkora fájdalom vót! Azután megint az udvaron ment, ment bé oda a nyári konyhába, éppen, nem es tudom, aprószentek napján vót-e, s akkor eltörött a keze... Úgy hogy sokat, sokat szenvedött ő életibe. Most má kéccer is üzente vót, hogy menjek, de nem tudtam vót felmenni, úgy hogy nem találkoztunk.

(Dénes Ferencné Dávid Róza sz. 1920))

9. Teccett-e ott jární? Az az én sógorasszonyom.

Hát én amikor mentem az uramhoz, hát én nem is ismertem, én vótam márэфalvi, s az uram zetelaki. S annyira öntudatos vót, ő es annyira érezte vót, hogy édesanyámat odahívta, s aszmondta neki, pedig én nagyon fiatal lány vótam, memég, tizenhét, tizennyócadikba vótam, hogy aszmondja: Julá néni! Me az én édesanyám s az ő férje első unokatestvérek.

(Laci bácsi val első unokatestvér?)

Igen. S aszmonta: Julia néni, maga arra gondoljon, Juliska férjhez mejen ebbe az évbe! Aszmondja: ne beszéljen, Anna néni! Ilyent ne mondjon! Sze nem lehet, aszmondja, még leánka, hova menjen? Nem lehet! S nem tött, ősszel udvarolni kezdett, tavasszal, májusba megvót az esküvő. Ennyi az egész.

(Mihály bácsi emlékszik, hogy Zetelakán mi történt?)

(Férj: Igen, de akkor én katona vótam, újra a román hadseregbe, ötven, negyvenkilencbe történt, negyvennyócba behívtak.)

Mi történt vót akkor Zetelakán?

(Anna néni ott fogták meg!?)

(Férj: Nem ott fogták meg, hanem...)

Gázménbe fogták meg! Gázméntől hozta el a milicia, őrizte, én még...

(Férj: Ott az Úrfi Sándorékén lejebb...)

Ott, Gázmén patakába, há ott vótunk, én es ott vótam, édesanyám is ott vót...

(Az nem bent volt Zetelakán?)

De ott es vót, Zetelakán, Tófalába, vót, vót, vót! Me attól eltekintve, ő amikor idejött, akkor már három napja vót, hogy ő odavan. Úgy hogy nem tudtak róla. Az alatt az idő alatt vót Zetelakán.

(Férj: Én nem vótam otthon, katona vótam a román hadseregbe, de még ott is híre vót, a katonaságnál.)

Aszmondta az édes testvéri nek az ura, hogy: egy asszony, mikor mentünk Gázmén patakába, ki oda, mikor ő prédikált ott, s aszmondta a testvéri nek az ura, hogy ennyi, egy asszony ennyi bolondot el tudjon bolondítani, ennyi népet el tudjon bolondítani, aszmondja, s úgy megnémult, többet soha se szólott senkihez az az ember. Azon a nap! Soha, soha nem szólott senkihez. Erősen erősen....

Szóval én édesapámtól hallottam, hogy ő gyermekkorába nagyon megijedt vót. Gyermekkorába nagyon megijedt vót. S az úgy benne vót, hogy az benne fokozódott, az az idegbetegség, s az a... ez egy olyan, hogy mondjam, olyan átmeneti betegség vót neki, hogy ő nem ártott senki nek, nem foglalkozott senki vel, csak a vallást, örökké

a vallással foglalkozott. Ugye, a kommonista világba állandóan hurcolták, állandóan. Itt a nagy iskolába, mondom, mondtam az uramnak, hogy leánkák vótunk, nem is leánkák, me asszony vótam mán, mikor az iskolába csinált egy nagy összejövetelt, úgy mondta, hogy lesz egy búcsúest, viszik el őt s nemtommi. S három mentő vót, itt az iskolánál meg vótak állva. Hogy na, búcsúzott a néptől, hogy naviszik el. De nem tudták elvinni! Neztük. Feltették a mentőre, milicia, minden ott vót, s nem tudták elvinni! Leszálltak, s mentek gyalog, s mentek a mentők. Hogy milyen hatása vót, hogy vót, mint vót, azt nem lehetett tudni. Hogy nem akarta a sofőr, hogy menjen a mentővel, azt má csak ő tudja. De gyalog vitték el, ez biztos. Négy milicista kísérte, mintha rablót kísérték volna, vagy nem tom mi...

(A falu között milicisták kísérték?)

Ezt én a szememmel láttam! Édesanyám is!

(Hát akkor ő nagy ellenség volt!)

Hát a kommonisták nagyon ellenkeztek, a vallással nagyon ellenkeztek. S állandóan, amíg a vallást tiltották, a kaporok mindig bé vót zárva. Oda nem szabadott, csak kimondottan rokonság ment oda, ezek nem... Nem szabadott odajárni, nagyon nagyon tiltották, me ő a vallást hirdette örökké. Nem foglalkozott senkivel, sem a törvénnyel, sem senkivel, s csak Istenbe bízunk s higyjünk s megsegít. S igaza is vót. Igaza is vót.

(Honnan volt ez a képessége?)

(Férj: Hát ez az előérzete, hogy miből származott, azt nem lehet tudni...)

S az én leánkám is, aszmongya, mikor beteg vót, hogy nézze meg, meggyógyul. Neki van egy olyan előérzete, hogy olyan nagybeteg vót az uram, hogy tökéletesen, hittük, hogy meg es hal. S aszmondja: meglátja maga, hogy megjön. S megjött! Neki is olyan előérzete van.

(Mikor prédikált, mit lehetett látni?)

Ő elmondta a szentírásnak egy cikkit. Akkor ő egyszerre úgy eresztette el magát, hogyha nem kapták el, elesett. Akkor letették, önmagától helyrejött, felállt, kezdett egy cikket, megint elmondott.

De a milícia közbe őrizte, hogy ne hogy valaki... Me mondom, a törvénnel soha nem foglalkozott, soha! Csak a vallással. S aztán amikor elmondta az övét, a milícia összefogta, s vitték bé, asse tudom, merre vitték, nem láttuk, de akkor a nép bomlott fel. Annyian vótunk, mint Csíksomlyón, mikor a búcsún vótunk, hogy az embernek a szeme nem fogta be, itt es annyian vótunk. Így igaz.

(Ő hívta az embereket?)

Valahonnan kiszivárgott, hogy ő... Hát mondom, ekkor is, amikor ő prédikált ott Gázménba, akkor es három nap, harmadik napra valahonnan szivárgott ki, hogy ő ott prédikál. Anélkül, hogy a népet hívta vóna, vagy mi, mindenki rohant bé, minden felől, ahonnan egyszer csak tudtak jöni, mindenünnen jöttek....Ő tuggya, amit mi elbeszélgettünk. Lehet, hogy a következő alkalommal elmondja, amit mi beszélgettünk. De például most, most nem hiszem, hogy nincsen, me például most a vallást nem tiltják... Ő nem jár most se sehova, me nem is tud, me már idős asszony. Teccett járnai nála? Ő nagyon, s a leánya is nagyon vallásos család, ők nem ártanak még a légynek se, soha senkivel se foglalkoztak, soha. Amit kellett, ugye, megcsinálták, osztán... A vallást senki se tudta úgy, mint ő, de a sógora reafizetett, me aszmonta, hogy egy asszony ennyi népet boldít...

Szegény édesanyám olyan fulladós vót, éppen mint az uram, szívaszmája vót. S mentünk ki, úgy csorgott az eső, úgy féltem, hoy édesanyám esik vagy valami. S én ugye mentem elől s nezem, édesanyám jön-e. Mennyen elől, édesanyám, lássam, hogy mennyen! Úgy tudott menni, úgy tudott menni, hogy hogy hogy... Úgy tudott menni, az nem nyuvadozott, se nem semmi. Meredek út vót, s azon a meredek ösvényen úgy mentünk, mint a virág, semmi, semmi baj nem vót senkivel. De mint a keresztalják, úgy mentünk ki az ösvényen.... Megmondta: meglesznek a nagy díszkapuk. Aszmonta. De nem fogunk örvendezni benne. Mer az egy olyan időszakot hoz, amit nem es gondolunk.

(Férj: Vót elég díszkapu a Csau időbe, örökké csináltuk a díszkaput...)

Feltámadnak a Sátánok, s minket azok irányítanak, akit tudnak. Me mi, ezek a korabéliek, minket nem igen tudnak má irányítani, így van-e?

(Amikor Anna néni így elszédült, akkor nem mondta, hogy a túvilágon járt, s halottakkal beszélgetett?)

Ezt nem hallottam, me minden további nélkül ugye, amikor háromszor is rosszul lett, lefeküdt akkor s semmit se csinált. Magától helyrejött, tovább nem vót semmi baja. Csak amikor jött az a betegség re, akkor meg kellett fogják, me kellett leessen. Úgy hanyatág leeresztették, s akkor magától helyrejött, nem vót semmi. Gyermekek vótunk...

(Férj: Nem, máleány vótál! Hát hallgasside, negyvenkilencbevót!)

Akkor leány vótam... harmincháromba születtem, s negyven-egy esztendeje, negyvenötödik, hogy asszony vagyok.

De az egy olyan rokonszerető asszony vót! Örökké úgy szerette édesanyámat, me ugye fiatalasszony vót, s jött a templomba, me mi ott laktunk, ott vót a szülői ház a templom mellett, micsinál, Jula, hogy van, micsinál, ez mind érdekelte. Nagyon ügyes valaki vót. Szerette a népet, a vallást...

(Férj: Elvitték Vásárhelyre, s aztán egy ingbe hazajött! Hahaha...)

Édesapámmal, nyugugyék, jöttünk a mezőről. S ahogy jöttünk a mezőről, szántani vótunk, s ott Mállok előtt jöttünk le édesapámmal. S én a szekéren üldögéltem, s édesapám jött a marhák előtt. S láttuk, olyan szürkület vót, hogy valaki olyan fehérben jő felazon. S hát mejen édesapámnak: hogy van, sógor bácsi! Haha... Istenem! Aszmondja édesapám: szinte jött, hogy megijedett, hogy valaki meglátja. S akkó engem is megpuszilt, s ment haza. Kérdöm, hogy hát maga mivel jött? S aszmondja, hogy hát, mivel, fiam, amit az Isten teremtett: alábaimmal! Na. De az valamilyenkor érkezett, valahogy... Édesapám, szegény, nyugugyék, szinte megijedett, aszmondja, ez az Anna hogy jön, aszmongya. De eljött!

(Mihály Lajosné Péter Juliánna sz. 1933, Máréfalva)

10. Hogy mi vót vele, s mi történt? Kegyelem vót-e, beszéd vót-e,

meg vót-e merevedve, nem lehet tudni. De annyit tudok mondani, hogy ezerkilencszáznegyvenkilencbe. Én vótam fenn a Hargitán, s hazajöttem onnan egy nyári nap, s aszmondták, hogy no, beszél fenn Rengőkőbe. Mentem fel, de körübelül mikó vótam olyan négy kilométer távolságra, úgy hallott a beszédje, mintha ott lettünk vóna! Úgy hallott a beszédje. Mentünk, s összegyűlték, annyi nép, elképzelni nem lehetett. Vót egy nagy-nagy kő. A kő felállott. S a kő úgy látszott, mintha perzsával be lett vóna húzva. Pedig nem vót semmi, csak az a moha.

S akkor ő egy darabig beszélgetett, s akkor elájult, neztem, s akkor hanyatág leeresztették a földre, s pihent, s akkor felkelt, s megint kezdett beszélgetni. Hogy ott milyen vót, azt elképzelni nem lehetett, kegyelem vót-e, mi-e, hát úgy beszélt, mind egy pap, hát ugye pap, gyűlöltek a papok! Má ugye mind odamentek, az ő beszédjire!

S akkor amikor, má ez megtörtént, s akkor odament egy erdész. Idevaló vót, Máréfalán született, egyszerű ember vót, de az Isten felvitte vót a dógát, nagy kommonista vót, lett belőle brigadér. S ő meg akarta lőni. De az Isten nem engedte! Nem tudta meglőni!

S akkor elment arra bé Zetelakára, Zetelakán bément a templomba, ott prédikált, s akkor ötöt onnan elvitték. Elvitték Vásárhelyre akkor. Vásárhelyt próbálták, hogy öljk meg injekcióval, de nem sikerült. Sőt, osztán hogy sikerült, hogy nem, ő onnat eljött. Éjjel úgy eljött, hogy senki se tudta, hova lett el. Ő mesélte! Jött hazafele, s akkor bément egy töröbúza közli. Adtak neki ott egy köntöst, piros köntöst. A piros köntösbe jött hazafelé, s Máréfalvára hazajött, ide. Itt akkor, akkor nem prédikált, hanem hogy is vót csak... Itthon vótam. El akarták fogni. Vót egy este. Egy estekijöttek ide Udvarhelyről, egy milicia kocsi. Nem milicia kocsi, teherkocsi. Vótak rajta vagy húszan csendörök, ezek a szekusok, mindenféle. S akkor a nép... Akkor elkiáltotta magát, hogy segítség! Ez százszázalékos! Mentünk fel az úton, ott vót asok polic, akkor hamar...

Ő eltűnt. Ő akkor eltűnt. Úgy eltűnt, hogy senki se látta, hova lett el. A policok keresték, s akit elkaptak, azt jól megkenték, a népet

elverték, egyiket erre, a másikat arra. Észrevettük, má nem mentünk oda, pucolni kell, többen vótunk, fiatal emberek.

Akkor ő azután beszélte el, hogy a templomkertben felül elment, keresték, de nem kapták meg sehogysem, s vót egy rokonsága, a másik utcába, s oda a kemencébe bábújt. De ezt nem tudják, nem es kell beszélni, me... Keresték, s nem kapták meg sehol se. S akkor negyven nap bújdosott... negyven nap bújdosott az erdőn. Aszmonta, me beszélgettünk, me én jártam oda beszélgetni, medvék között vót, farkasok között vót, semmi nem bántotta. Semmi nem bántotta. Aztán azután hazakerült, de nem vót szabad neki elmenni hazórról egyáltalán. Meg vót szigorítva, hogy a lakást elhagyni nem szabad, hezzamenni senkinek nem szabad, idegen embernek egyáltalán nem, idegen embernek. Hogy ez kegyelem vót-e vagy beszéd...

Aztán aszmondta, hogy ebbe az évbe, ha megérjök, a búzát mindenki hazahordja, otthon csépöl mindenki. Aztán itthon csépöltünk! Jaj de osztán törvény vót-e, parancs vót-e, honnan tudta, de itthon csépöltük. Nagy feltűnés vót! Itthon csépöltük.

(Mondta, hogy a következő évben mi lesz?)

Nem. Azt nem. Aztán hogy mi történik... Aztán megint nem engedték, hogy a búzát hazahozzuk. Nagy céció vót, sokminden bételjesedett, amit ő mondott, így ő, úgy ő, bolondul beszélte, de félték a miliciák tőle, nem engedték, hogy beszélgessen, egyáltalán, nem hagyták, hogy beszélgessen. Hazulról ne menjen el, senkivel ne tárgyaljon. S egyáltalán, csak a kapun belül. Ne menjen senki hezzá, nem esjártak aztán... Félték, a férje, a veje, félték, nehogy kellemetlensége legyen. Ez így vót abba az időbe...

(Mit mondott tulajdonképpen?)

A mind a vallásról beszélt, mind a vallásról. Senkit se sértett meg avval. A vallásról beszélt, mindenképp. Isten van, s Isten lesz, s törvén... Aszmondta örökké: a törvénnek eleget kell tenni. Ezt belémondta mindenképp: törvén van, törvén van, a törvénnek eleget kell tenni. Senki ne vonakodjon a törvéntől, a törvénnek eleget kell tenni. Ezt má mindig mondta, ezt nem hagyta ki, egyáltalán.

(Lajos bácsi mit mondott? Hát ott voltak az emberek az udvarán...)

Nem az udvarán... Hát amikor ő elszalatt, há bé nem mentek, az úton vótak, senki se járt bé az udvarra, ő csak kiáltott, hogy segítség, s elrepült, mind a madár. Odajöttek a szekusok, a sok miliciák, motorral jöttek ki, há nem vót suhuttse, keresték mindenfelé, de nem találták meg suhuttse. Eltűnt, mint akámfor. Úgy hogy ő (Laci bácsi) aszmondta, ő nem avatkozik be az egészbe, ő nem tudja, hogy mit mond, mit nem, ő, aszmondja, nem foglalkozik vele. Őt nem hurcolták egyáltalán.

(Ilonka István sz. 1918, Máréfalva)

11. Hát én ahogy tudom. Én úgy tudom, mer én akkor ott laktam fenn... s akkor az ő ura oda vót a fronton.

(Igen, fogságba is volt.)

Fogságba is vót. S akkor neki közbe született egy leánya, most is él, ez az egy van, Aranka. Azt tudom, hogy nagyon sokat üldözték, ezt tudom. De én úgy tudom, hogy az ura a háborúba, szóval a fogságba vót na, fogságba került. S akkor itthon vót neki egy testvére, Zsuzsika, Olosz Józsefné, az anyyira üldözte Annát, komámasszonyosok vagyunk, anyyira üldözte Annát, hogy ő el kellett menjen, me ő nem bírta tovább, hanem ide által, ide Keményfalán, vót egy Máris néni. S akkor ők jól vótak, azzal az öregasszonnyal, s akkor ő oda a leánykával átalköltözött. Azé, me hogy közbe ne felejtsem el, az ura is hitvány vót, me az ura küldött egy búcsúlevelet, megírta a búcsúlevelet, s küldte a búcsúlevelet egy embertől, aki jött a fogságból, s az aszmondta, hogy Laci meghalt, me Lászlónak hitták az urát.

(Igen.)

Laci meghalt, na! S akkor még jobban üldözték. De nem halt meg, nem vót igaz, hogy ő ezt mér tette, mér csinálta, azt nem lehet tudni. Akkor aztán komámasszony elbúsulta, s üldözték akkor aztán már, na, hogy úgy tudta a család, a testvérek, hogy tényleg meghalt Laci. S akkor aztán ő oda, tényleg, átalköltözött.

Közbe hazajött komám, s akkor ott a lakásban, ott ültek az asztalnál, a testvérok s még a szomszédok, minden, ittak no, annak a tiszteletére, hogy hazajött Laci! Körül vótak ülve. Közbe komám-

asszony nem tudta, hogy itthon van, itt jött, itt ment s itt jött a hegyen keresztül. A hegyen keresztüljött, s hallja, hogy olyan zaj van a házba. Mikor bément, s meglátta Lacit, hogy az asztalnál, s ott van, hát akkor ő rosszul lett. De én akkor ott voltam! Rosszul lett! No osztán ott ecetet s kékszeszt s minden, súroltuk, minden, s aztán helyrejött. Me mondom, attól meglepődött ő, hogy látta, hogy tényleg, itthon van, mehótt hírejött. Akkor nagy baj vót, me aztán komám, ő felháborodott, ez a Zsuzsika s Árpád s a testvérei mind ott voltak, s Cicelle! Fogta a litresüveget, s úgy odavágta, hogy a litresüvegnek a nyaka leszakadt, s neki így, most meg nem mondom, nem tudom, melyik ujját, ezt ejsze, elvágta. Úgy hogy az má meg vót bénulva, az az ujja, örökké, amíg élt. Akkor aztán nagy baj vót, me verekedésre került a sor. A testvéreit mind elhajtotta, hogy mét hazudtak neki, hogy a felesége elköltözött, de nem monták meg, hogy mér, na.

S akkor aztán ebből kezdődött neki ez a betegsége, na. S akkor aztán ő negyvenháromba, ha jól gondolom, akkor lett beteg... nem igaz...

(A háború után?)

Nem! Nem, a háború előtt! Nem mondom jól. Mer amikor őt üldözték, s ő elment, akkor az ura nem is vót itthon, amikor ő Szebenbe vót az elmeógyógyintézetbe, no! Aztán megzavarodott. Akkor aszmondták, hogy Máris nén, Máris nén, nem tudom, milyen vallása van, elfelejtettem, hogy mondják azt, s attól zavarodott meg Anna. De nem attól zavarodott meg, hanem az üldözéstől.

S mondom, akkor azután amikor az ura hazajött, aztán ő kezdett mondani. Jósolt. Javasolt. S amit mondott, igaz vót, bétött. Na akkor Rengőkönél, fenn az erdön, akkor ott ő prédikált. Elmondta, hogy.... Ott vótam, Rengőkönél. Messze van az, Telekság...

(Hívta ő, vagy maguktól mentek?)

Hívta! Hívta!

(Közbeszólás: Ki vót hirdetve, egymást a nép hívta.)

De nem úgy vót hirdetve, hanem az ő emberei. Jöttek s mondták, hogy ne, ekkor s ekkor Anna Rengőkönél prédikál. S akkor ott vótunk, s elmondta, hogy díszkapukat fognak csinálni, s minden.

(Közbeszólás: Hát igen, meg is vót!)

S hát ugye meg is csinálták, díszkapukat, me ugye teccik emlékezni, Betlenfalán is, na. S elég a hezza, hogy akkor ő elmondta eztet, elmondta ezt is. Akkor ő...

De közbe az ura hazajött. S akkor is, mentek a mezőre, jött egy ember tarisnyával, aszmondja, itt a falu végénél találkoznak, s aszmondja: bácsi, maga térjen vissza! Ne menjen, me magának a tarisnyájába pénz van! Menjen vissza, aszmondja, me a nagyerdőn elfogják magát s a pénzét elveszik!

(Közbeszólás: De olyan igazat mondott, hogy a szavadba szójjak, nem tudom, hogy a fiatal bácsi ki az, nem idevalósi, igaz-e... Elég az hozza, csak annyit akarok mondani, szavadba szóljak, én is ott vótam, amikor prédikált...)

Rengőkőnél.

(Közbeszólás: Akkor nagy terhes vótam, vártam a bubát. Aszmondja Béni, hogy Udvarhelyről, a férjem mondta, annyi orvos, minden vót, érti-e. S mondta, hogy ő most ki van merülve, s le kell dőlni egy kicsit, de tizenöt perc múlva újra beszél.)

Ott nem vót egy orvos se, te Bözsi.

(Közbeszólás: De vót, Béni beszélt vele.)

Ne beszélj!

(Közbeszólás: Vót, vót!)

Hallgass ide. Az még, az ura má itthon vót, akkor jött haza az ura. Akkor ő beteg vót, nem olyan beteg, de az ágyba vót. Rengeteg, me megüzente, hogy menjenek sokan, sokan, met ő prédikál, ez vót egy szombat este. Na, akkor felállott az ágyba, s kiterjesztette a kezit, s mondta az olyan isteni...

(Közbeszólás: Nem énekölt? Me jószolt nekem is otthon a háznál!)

Azt azután jószolta. Elég a hezza, hogy az ura ült mellette. Egyszer aszmondja: te Laci! Ne tagadjátok meg, vedd elé, me neked bé kell rukkolni, neked a béhívó a kezedbe van. Úgy hogy még akkor Laci itthon vót. Bé kell rukkolni, me a kezedbe van a béhívó. S mindenki csudálkozott.

No én terhes vótam, s neki a testvére, Margit, Csíki Sándorné.

Én terhes vótam Annókával, úgy vót, ők keresztelik meg, aztán hogy megbetegedett, nem tudta. Elég a... van-e ideje magának?

(Hogyne lenne!)

Elég a, hogy valaki adott neki, me tele vót a tornác, s az utca, minden. Valaki adott neki egy piros almát. Aszmondja: Laci, vágd el ezt az almát kétfelé, me itt van két terhes asszony, s ezt az almát oda kell adni nekik. Hát Margitot még, me az egyik édes testvére vót, dehát engöm nem, nekem nem tudta, még akkor nem vótunk komásak. Há elég az, aszmondja, Miklós Béláné jöjjön, me az első uram után, Miklós Béláné jöjjön ide, aszmondja, hogy nehogy megkívánja ezt az almát, s Margit, te is! Odamentünk, s az almát ideadta, a fél almát, de hogy ő lázas vót-e, vagy meleg vót a kezébe, hát meleg vót az alma, s én úgy megundorodtam, hogy én be nem tudtam volna falni az almát! Elmentem vissza a helyemre, fogdogaltam az almát. Aszmondja: Miklós Béláné egye meg azt az almát, ne utálja, Margit má megette. Hát én asz gondoltam, ott összeesem. Hát honnan látta ő, én milyen messze vótam, s mennyi nép vót!

(A szobában körbe ültek az emberek?)

Nem ültek, így álltak, így álltak, egy nagy tornác vót, s így álltak, mindenki, na. S akkor eccer aszmondja... de az óra hátul vót s fenn. S aszmondja, ahogy ő így feküdt, me aztán lefeküdt, aszmondja na: öt perc múlva tizenkét óra. Ne haragudjanak, nekem most le kell feküdjek, s bé kell forduljak, me nekem most jön az óra. Met, aszmondja, reggel korán fel kell keljek, a teheneknek... De nem tudott dolgozni! A tehenyeköt meg kell fejjem s kell menjek a misére. I gende el vót tiltva, nem vót szabad menjen a misére!

Akkor eljövünk haza, de ő mindenkitől elbúcsúzott, aludjanak jól, s jó éjszakát, én reggelre meg leszek gyógyulva, aszmondja. Öt órakor fé kell kejjek, s a tehenyeket meg kell fejjem, s kell menjek a misére. Na, hazajövök, hazajövünk...

(Közbeszólás: De én mondjak egy példát, velem történt meg.)

Na mondjad.

(Közbeszólás: Mikó minket elárultak vót, az akit ma eltemettünk, Pap Zolti, hát teljesen, ugye tiszta csórén maradtunk, egy nagy szekér

bőrt elvittek, még kötőrúddal kellett megkötni, annyi vót. Ő járt oda hozzánk varrni, Zolti, s mindent látott, mindent tudott. Nohát kételkedtünk, kételkedtünk, s én mondtam az uramnak: Béni, hát más nem árult el, csak Zolti s Pap Anti. Ők eccer biztos. Na, azt javasolta, hogy mamával, anyósommal ketten menjünk fel Annához. S fel is indultunk, de én úgy megijedtem, me fel se értünk az ő kapujukhoz, csak az alsó, ahol Hajniék laktak, Urszuj Antiék, az ő kapujukig elértünk, s hát a kapun má jön ki Anna, s inti, tudom, hogy hozzám jöttök, de ne gyertek, Bözsi, me most nincs kegyelem, most ne gyertek, aszmondja. De hónap ilyen s ilyen tájt, ekkor s ekkor, s hány órákor menjünk. Me azt is tudom, hogy métt jöttök. Nahát honnat tudtameg? Nahát én olyan ideges lettem, s a mama is, anyósom, idős asszony vót, hogy hát ez honnat tudta, hogy megyünk felfelé az úton, s hogy hozza indultunk. Érted-e? S úgy megrestelltem magamat, én többet nem mentem oda.)

Elég a hozzá, hogy... De valami baj nem lesz-e ebből? No osztán elég a hezza, hogy mi onnat este tizenkét órákor eljöttünk, vagy tizenkét óra előtt öt perccel, de fordult is bé, s mi jöttünk el. Nohát, jövünk lefelé, s aszmondja az uram: te Annus, hát tegondolod-e, hogy Anna most jobban lesz, vagy reggelre meghal. Há mondom: én nem tudom, én nem tudom, hogy mi lesz vele. Aszmondta, ha a Jóisten kegyelmet ad, akkor jobban lesz. Aszmondja az uram: te Annus, én nem tudok nyugunni, én reggel felmegyek, jól voltunk ugye, én nem tudok nyugunni, hogy mire telik ez. Meghal vagy tényleg megfeji a tehenyeket, nem... El se képzölöm, aszmongya.

Na hazajövünk, s tûnődünk, s reggel felkelünk korán, s menyen az uram! Elig vártam, hogy jöjjön vissza. Mikó jön, aszmondja: Annus, be kár vót, hogy én odamentem. Mi te, meghalt Anna? Aszmongya: nem halt meg. Két nagy csizma a lábán s a sajtárral jött elő a pajtából. Megfejte a tehent. S mikor én bémegyek a kapun, s meglátott, aszmondja: no jöjjön, Béla. Mondom, akkó még nem vótunk komások. No jöjjön, Béla, me maga arra kérte a Jóistent, hogy ingöm vegyen el, ne kínlódjak tovább, aszmonja. Hát, aszmondja az uram, te Annus, én úgy megszégyelltem magam! De aszmondja: ne

szégyellje magát, me én meg kell köszönnyem magának, me maga úgy akarta, hogy én ne szenvedjek többet, de hálistennek jobban lettem. No.

Aztán ugye az urát elvitték, s ez azelőtt vót. S akkor üldözni keztek, s akkor oda átalment, s mikor ide hazajött, hogy valamit vigyen átal, s az ura itthon vót. De aztán akkor olyan dolog vót, tudja-e, hogy mindenki menekült, aki ott vót! Laci úgy felháborodott, hogy a feleségét mér üldözték el! Met ez az ő testvére, Úrfi Zsuzsika, Olosz Józsefné, ezt maga, nem hiszem, hallott róla, nem hallott...

(Ez valamilyen Demokratikus Nőszövetség itteni vezetője volt...)

Úgy hívták, hogy Póker Anna.

(Pauker Anna?)

Úgy hogy valamilyen demokrata nő vót. S az üldözte a legjobban, az üldözte. Örökké jelentette a miliciának s mindenüve. Sógorasszonya vót, az ura testvére.

Na, elég a hezza, hogy akkor, na visszaköltöztette a feleségit gyermekestől, mindenestől együtt visszaköltöztette. No osztán akkor aztán jól vótak. De akkor ő kezdett mondani, jósold. Jósold. Jósold, olyan igazakat mondott, hogy tiszta igazakat.

Elmejek oda, s jaj, aszmonták, hogy Anna jósol. S aztán közbe az én uram odamaradt a háborúba. Miklós vót az első uram. S mond azokról is, me üzennek a halottak, s ők, me megholt ott, s üzennek a halottak. S én is elmejek oda, s mondom, akkor még nem vótunk komások, mondom: Anna! Hallám, mondja meg, nekem is Béla mit üzent, mondom. Me aszmonták, a kőtáblára fel van írva, s arról olvas. Há mondom: vegye elé azt a kőtáblát, most nézze meg, hallám van-e üzenve valami? S aszmondja: nem úgy van, Annus, aszmondja. Me nekem mikó jó az a kegyelöm, nincs nekem semmi kőtáblám, mikó jó az a kegyelöm, megjelenik az a tábla, s arra arany betűkkel az üzenetök fel vannak írva. De aszmondja, fogja össze a kezit s adjon hálát a Jóistennek, hogy Béla nem üzent semmit. Na ennyi vót az egész.

Aztán akkor ugye jött a milicia! Jött a milicia éjjel! Mentünk, me hivatott, mentünk, hogy mentsük meg, aki vele együttérett, na,

hogyan magyarázzam. Mentünk éjjel tizenkét órákor. Hát ott a szállásokba elszállásoltunk, sötét volt, de bizony Isten, így ahogy én mondom, így volt mindvégig, amit én láttam, én csak azt tudom mondani.

(Igen, igen.)

Hát én ott az egyik helyt, egy olyan kicsi szoba volt, s ott is csak egy asszony lakott egyedül, s bémentem oda, hát az az asszony szegény volt, me annak volt egy olyan kicsi ágya, s ilyen szőnyeggel volt az az ágy leterítve. Nahát ott beszélgettünk, minden, s eccer hát egy nagy teherautó megáll, me az az asszony ott lakott, nem épp pont szembe, kicsit úgy, egy kicsi utca van s úgy le, az első házba. Hát futunk, megyünk mind. Na olyan sötét volt, így a kert mellett megyek fel, s látom, hogy egy férfi, me a nagy teherkocsi feljebb volt, s egy férfi volt megállva, s futok, s megfogom hamar a markát, s mondom: ahajt te megjöttök? S meg, azt a kutya ilyen-olyan istenit, románul! Milicia volt! Hát én megfordultam s én úgy elfuttam onnét, én vissza oda ahol voltam, apokróc alá, a rongypokróc alá! De aztán mindenki..

De aztán akit megfogtak, azt megverték, a milicia, sok milicia volt. De aztán azután reggel monták meg, me aztán bémentek, me akkor még nem mentek volt bé, csak megérkeztek. Bémentek, s az ura egyedül volt az ágyba. Felébresztették, aludt, hol az asszony? Há aszmongya, fogtam a kezit, lefeküdtünk, fogtam a kezit, itt együtt, nem tudom, hova lett! Elment hátra ki, az izébe, a kert, me kijár a kert a mezőre, elment oda. Hát az úgy elment, hogy Zetelakáról a templomból hozták vissza. Na. Ott aztán ő aszmonta, hogy vőlegénye van, s meg kell esküdjének, Zetelakán a nagytemplomba, s akkor ott elfogták s elvitték Szebenbe az elmeógyógyintézetbe. S egy nagyrózsás köntösbe, azt én nem láttam, csak így mondták, hogy onnat tiszta gyalog hazajött, nem tudom, mennyi ideig. Ott adtak egy nagy, ilyen rózsás pongyolafélét, na, s abba érkezött haza. Így hazajött!

Akkor aztán letiltották, nem volt szabad neki többet a kapun kijönni, nem volt szabad mondani, nem vitték, többet nem büntették semmit, csak a kapun nem volt szabad kijönni, s oda senki nem volt szabad bémenni, de azért mégis mentek, me akkor is mondtott, akkor is

mondott! De aztán az ura letiltotta. De aztán amikor az ura nem vót otthon... Aszmongyák, hogy még a mai napig is mond! Még a mai napig is mond, na!

(Ő üzen valakinek, hogy most neki kell mondjon, vagy mennek hozzá hivatlan?)

Nem! Nem! Mennek hezza, s kéri, hogy hallám mondjon, s akkor, ha van kegyelem, ő úgy mondja, kegyelem. Nem örökké beszélget. Most például mehetnők, nincs kegyelem, nem mond semmit. De megyek én olyan alkalomkor, hogy van kegyelem, s akkor a pincébe bezárkózik, aszmondják, amikor az ura nincs otthon. Me mosmá veje is van, leánya is, mikor azok elmennek a mezőre, mikor valaki mejen hezza bezárkoznak a pincébe s ott mond. Nagyon igazat mond!

Még akkor nem vót semmi baj, még háború előtt vót még. Egy alkalommal álomban azt láttam, hogy odajö nálunk. Akkor én lent vótam, lent a szövetkezetnél. Azt láttam, hogy odajött álomban, s hozott egy fekete szvettert. Letette így a pad karjára, s aszmondja: Annus! Ezér a fekete szvetterér eljő egy oláfali ember, s azt maga adja neki oda. De, aszmondja, hogy jó húsvét. S tényleg jött! Jön húsvét, de maga húsvét első napján nehogy kimenjen ezen a kapun! Vagy hazóról nehogy elmenjen! Olyan rettenetes ítéletidő lesz! Olyan rettenetes ítéletidő lesz, dörgés, villámlás, nehogy maga kimenjen a kapun!

Sjött, dörgött, villámlott, csattogott, rettenetes idő vót! Me még felírtuk, me nem tudom mennyi idő vót húsvétig, két vagy három hét. Elmegyek a szomszédasszonyhoz, itt lakott a barátnőm, s mondom: né mit láttam. S na, aszmondja Mancika, Annus, írjuk fel, hallám ugyanbiza! S bétött, mit gondol! A fekete szvetter után nem jött senki. De ez az ítéletidő, így ahogy mondta, bétött. Na annyit tudott róla. Amit nem láttam, azt nem mondhatom, csak azt tudom, amit láttam...

(Nem mondta, hogy milyen veszedelem lesz?)

Nem mondta a veszedelmet komámasszony. Nem mondta. Csak aszmondta, hogy eljön az idő. De örökké aszmondta, hogy a törvének fejet kell hajtani. Ne ellenkezzék a törvénnel senki se,

aszmona. Me eljő az az idő, hogy egy akol s egy pásztor lesz! No ezt hallottam én, mikor monta. Örökké mondta, hogy a törvének fejet kell, ne ellenkezzék a törvénel senki. A törvének fejet kell hajtani.

Aszmondta: három csokor. Hogymongyák csak... Nem csokor... vagy igen, csokor. Három csokor lesz, virágból három csokor lesz. Ez azt jelenti, hogy a világ három részre fog szakadni. Három csokor lesz. De kettő eltűnik, s csak egy fog megmaradni s ez az egy azt jelenti, hogy egy akol s egy pásztor. Na így mondta ő. Na ez így igaz. Na ez így igaz. Így pontosan. De azt hallottam, hogy egyebütt is vótak, másik, ilyen... Aztán vótak akik hittek neki, vótak akik nem hittek neki, de akiknek nem mondott, azok aszmondták, hogy így s hogy úgy, de amit mondott, mind igazat mondott. Ez tiszta beszéd.

(Csíki Gáspárné? Anna, sz. 1917, Márafalva)

12. Még ma is él egy asszony, velem egyidős. Ez a negyvenöt-negyvenhat, a háború utáni időben vót, az emberek idegileg annyira össze vótak törve, hogy mindennnek hittek. Ez fellépett, ez az asszony, prédikált, jósolt, sok mindenfélét elmagyarázott. Leírtam, amit beszélt. Vót egy dülő, úgy nevezik, Telekság, oda csöditette össze az embereket.

(És az emberek odamentek?)

Oda! Több ezere!

(Olyan volt, mint egy gyűlés?)

Ó, nagyobb vót, mind egy gyűlés! Hát egy nagy kő mellett állott, állott ott s beszélt. Az evangéliumból, úgymond, szemelkél. De csak szemelkél. Sokan borzalmasan hittek, má még azt is híresztelték, hogy Telekságba templomot építenek, búcsújáró hely lesz, satöbbi. Elein még én magam is hittem, később gyanakodtam. Aztán meggyőződtem egy Lombrozo Cézár elméletből, hogy ez az asszony beteg. Ez az, amit úgy neveznek: gramafománia.

Aztán prédikált, jósolt. Aztán ilyenkor a hiedelmek borzalmasan terjednek. Messze földről jöttek ide, hoztak betegeket, hogy meggyógyítsa. Hát a szerencsétlen, hogy gyógyítsa meg, amikor ő maga is beteg vót? Ugye aztán akkor lépett fel ez a vallásellenesség,

ez a kommunista rendszer. Hát lesték! Elvitték azt az asszonyt. Mára is él, mára is beszél, csak nem nyilvánosan... Csak otthon, van egy kör, akik neki szentül hisznek. De nem valósult be a jövőből semmi. Ugye aztán megtámadta a politika, elfogták, elvitték Vásárhelyre. Volt egy bizonyos idő, amikor elaludt, egyszerűen érzéstelené vált. Aszhatték, teszi magát. A talpát elvágják, me az ugye nagyon érzékeny, a talpsérülés. Nem tért magához, nem rándult meg.

(Nem mondták róla, hogy elrejtették?)

Nem. Ezt úgy könyvelte el az akkori hatóság, hogy megfizetett személy, a szocializmus ellen beszél s lázít. A hivatalos tudatba az állt fenn. A néptudatba pedig sokaknak élt, hogy az Úristen irányítja, s általa, tehát az Anna nyelvével beszél az Isten..."

(Kovács András sz.1919, Máréfalva)